

Konkurencyjność gospodarstw cz. III

W poprzednich numerach zaprezentowaliśmy pierwszą i drugą część opracowania oceniającego konkurencyjność gospodarstw rolnych w województwie kujawsko-pomorskim. Omówiliśmy metody badawcze oraz potencjał produkcyjny, organizację produkcji i koszty analizowanych gospodarstw. Poniżej prezentujemy efektywność gospodarowania w zależności od kierunku i skali produkcji oraz końcowe wnioski.

Produktywność czynników produkcji (ziemi, pracy i kapitału) w analizowanych gospodarstwach jest zróżnicowana. Najwyższą produktywność osiągają gospodarstwa trzodowe, szczególnie dotyczy to wykorzystania ziemi i pracy. Ponadto efektywność wykorzystania czynników produkcji wzrastała wraz ze wzrostem skali produkcji. Z wyjątkiem produktywności ziemi w gospodarstwach polowych, w których to wartość produkcji z hektara w gospodarstwach o dużej skali produkcji (o powierzchni ponad 200 hektarów) była mniejsza o 9% w stosunku do gospodarstw o małej skali produkcji. Szczególnie wysoką produkcję z hektara osiągnęły gospodarstwa trzodowe o dużej skali, ponad 16 tys. zł, wynika to z wysokiej intensywności produkcji oraz krótkiego cyklu produkcyjnego w chowie trzody chlewnej. Pomimo wysokiej produkcji z hektara dochody tych gospodarstw były zbliżone do gospodarstw mlecznych, w których produkcja z hektara była znacznie mniejsza, ale także znacznie mniejsze były koszty produkcji. Gospodarstwa trzodowe o dużej skali produkcji uzyskały porównywalny dochód z gospodarstwami specjalizującymi się w produkcji mleka. Dochód ten osiągnięty był przy znacznie większej (2,7 razy) obsadzie zwierząt. Wynika to z relacji cenowo-kosztowych, ukształtowanych na rynku, które w warunkach takiej samej obsady zwierząt, gwarantowały wyższy dochód w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji mleka.

Relacje produkcji do kosztów mają wpływ na opłacalność produkcji. W gospodarstwach trzodowych

opłacalność produkcji była na zbliżonym poziomie, niezależnie od skali produkcji i wynosiła około 120%. Najwyższą i rosnącą opłacalność produkcji wraz ze wzrostem skali miały

gospodarstwa mleczne. Z kolei w gospodarstwach polowych i z produkcją mieszaną wzrost skali produkcji powodował spadek opłacalności. Najniższą opłacalność – 96,5% miały gospodarstwa mieszane o dużej skali produkcji, w gospodarstwach tych koszty produkcji przewyższyły wartość produkcji. Gospodarstwa te osiągnęły dochód tylko dzięki dopłatom bezpośrednim, udział dopłat w dochodzie wynosił 167,9%.

We wszystkich gospodarstwach wraz ze wzrostem skali produkcji następował wzrost dochodów (tab.1). Najbardziej zbliżony dochód z gospodarstwa, jak i na osobę pełnozatrudnioną z rodziny (FWU) był w gospodarstwach trzodowych oraz mlecznych. Z kolei największe

zróżnicowanie dochodów było w gospodarstwach polowych i mieszanych o dużej skali produkcji. Gospodarstwa polowe o dużej skali, osiągnęły najwyższy dochód spośród analizowanych grup gospodarstw – 479 tys. zł. Natomiast gospodarstwa mieszane o dużej skali, obszarowo znacznie większe od polowych (415 ha) miały o 37% niższe dochody. Podstawowa przyczyna niskich dochodów w gospodarstwach mieszanych o dużej skali i osiąganych tylko dzięki dopłatom bezpośrednim wynika z nie

dostosowania organizacji produkcji do potencjału produkcyjnego. Duża produkcja zwierzęca (gospodarstwa te utrzymywały w latach 2010–2014 średnio 167,6 LU bydła oraz 203,3 LU trzody chlewnej), wymagała dużych nakładów pracy najemnej i skutkowała wysokimi kosztami. Porównując produktywność ziemi tych gospodarstw z gospodarstwami mlecznymi i trzodowymi, to gospodarstwa te uzyskały nie najlepsze efekty. Wartość produkcji z hektara była mniejsza w stosunku do gospodarstw trzodowych o 50% i o 20% w porównaniu z gospodarstwami mlecznymi. Podstawową przyczyną gorszej efektywności wykorzystania ziemi była mniejsza intensywność produkcji. Porównując natomiast wydajność jednostkową krów

i plony pszenicy, to gospodarstwa te miały wyższą wydajność mleka od krowy (8 386 kg) niż gospodarstwa mleczne (7 509 kg). Plony pszenicy natomiast były większe i wynosiły one 67,2 dt/ha w stosunku do gospodarstw polowych o dużej skali produkcji 65,4 dt/ha. Pomimo dobrych wyników produkcyjnych, efekty ekonomiczne były nie najlepsze. Duża powierzchnia użytkowych gruntów, duża skala produkcji zwierzęcej i małe zasoby pracy własnej, skutkowały koniecznością dodatkowego zatrudnienia. Niestety wzrost zatrudnienia i wysokie koszty pracy nie przekładały

się w dostatecznym stopniu na efekty ekonomiczne. Powstaje zasadnicze pytanie, jaka była przyczyna, że gospodarstwa te zdecydowały się na tak dużą produkcję zwierzęcą. W latach objętych analizą, ograniczono chów trzody chlewnej, w roku 2014 w stosunku do roku 2010 sprzedaż tuczników spadła o 32%. Natomiast pogłowie bydła było w kolejnych latach na zbliżonym poziomie. Zmniejszenie pogłowia trzody chlewnej miało istotny wpływ na spadek zatrudnienia o 22,4%, ale koszty pracy najmniej były w 2010 roku w stosunku do roku 2014 mniejsze o 5,3%.

Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej duży wpływ na dochody polskich gospodarstw rolnych mają dopłaty bezpośrednie. W analizowanych gospodarstwach udział dopłat był wyraźnie zróżnicowany. W gospodarstwach trzodowych i mlecznych udział dopłat malął wraz ze wzrostem skali produkcji, w gospodarstwach o dużej skali produkcji wynosił 25–26%. Z kolei udział dopłat w gospodarstwach nastawionych na produkcję roślinną był większy i wraz ze wzrostem skali produkcji nieznacznie wzrastał, udział ten w gospodarstwach o dużej skali wynosił około 54%. Jeżeli chodzi o gospodarstwa wielokierunkowe, to

w tych o małej i średniej skali produkcji, udział dopłat w dochodzie był zbliżony do udziału w gospodarstwach polowych (tab.1). Natomiast gospodarstwa o dużej skali osiągnęły dochód tylko dzięki dopłatom.

Częstkowe wskaźniki produktywności i dochodowości nie wystarczają do pełnej oceny zdolności konkurencyjnej badanych gospodarstw, rozumianej jako zdolność ich do rozwoju. Potencjał konkurencyjny gospodarstw określono wykorzystując następujące wskaźniki: dochód z zarządzania, wskaźnik konkurencyjności (W_k), parytet dochodowy A2, wskaźnik przyrostu środków trwałych, wartość inwestycji netto zrealizowanych w latach 2010–2014. Z danych przedstawionych w tabeli 2 wynika, że ujemny dochód z zarządzania uzyskały gospodarstwa trzodowe i mleczne o małej skali produkcji oraz gospodarstwa wielokierunkowe o dużej skali produkcji. Wskaźnik konkurencyjności $W_k = > 2$ wskazujący na zdolność konkurencyjną, osiągnęły gospodarstwa mleczne i roślinne o dużej skali produkcji. Z kolei w gospodarstwach mieszanych o dużej

Tabela 1. Efektywność gospodarstw w zależności od skali produkcji

Wyszczególnienie	J.m.	Skala produkcji		
		mała	średnia	duża
Gospodarstwa polowe				
Dochód z gospodarstwa rolnego	zł	72 656	170 462	478 909
Dochód na osobę pełnozatrudnioną rodziny	zł/FWU	49 914	106 593	198 123
Dochodowość ziemi – dochód na ha UR	zł	2 584	2 502	2 006
Produktywność ziemi – produkcja na ha UR	zł	6 064	5788	5 526
Produkcja na 100 zł aktywów ogółem	zł	14,61	14,47	22,49
Wydajność pracy – produkcja na AWU	zł	94 988	170 144	322 432
Opłacalność produkcji – (produkcja/koszty) x 100	%	130,26	125,54	120,47
Udział dopłat w dochodzie z gospodarstwa	%	47,40	50,87	53,98
Gospodarstwa trzodowe				
Dochód z gospodarstwa rolnego	zł	50 549	109 520	209 765
Dochód na osobę pełnozatrudnioną rodziny	zł/FWU	30 783	59 608	113 866
Dochodowość ziemi – dochód na ha UR	zł	2 900	3 658	3 996
Produktywność ziemi – produkcja na ha UR	zł	9 678	12 535	16 825
Produkcja na 100 zł aktywów ogółem	zł	23,06	26,88	32,83
Wydajność pracy – produkcja na AWU	zł	101 800	193 021	363 524
Opłacalność produkcji – (produkcja/koszty) x 100	%	122,92	124,39	120,12
Udział dopłat w dochodzie z gospodarstwa	%	39,21	29,82	26,00
Gospodarstwa mleczne				
Dochód z gospodarstwa rolnego	zł	42 877	97 437	224 122
Dochód na osobę pełnozatrudnioną rodziny	zł/FWU	24 625	51 437	104 721
Dochodowość ziemi – dochód na ha UR	zł	2 566	3 196	4 094
Produktywność ziemi – produkcja na ha UR	zł	6 149	7 889	10 417
Produkcja na 100 zł aktywów ogółem	zł	14,94	18,56	23,55
Wydajność pracy – produkcja na AWU	zł	57 271	121 821	214 225
Opłacalność produkcji – (produkcja/koszty) x 100	%	128,94	136,33	140,07
Udział dopłat w dochodzie z gospodarstwa	%	46,91	33,27	24,77
Gospodarstwa mieszane				
Dochód z gospodarstwa rolnego	zł	63 227	150 895	302 030
Dochód na osobę pełnozatrudnioną rodziny	zł/FWU	37 724	79 152	190 277
Dochodowość ziemi – dochód na ha UR	zł	2 553	2 300	728
Produktywność ziemi – produkcja na ha UR	zł	7 137	7 109	8 263
Produkcja na 100 zł aktywów ogółem	zł	16,81	19,43	39,13
Wydajność pracy – produkcja na AWU	zł	99 166	203 769	214 297
Opłacalność produkcji – (produkcja/koszty) x 100	%	123,92	119,17	96,46
Udział dopłat w dochodzie z gospodarstwa	%	47,19	49,39	167,95

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Polski FADN

skali produkcji wskaźnik konkurencyjności wynosił 0,98 i wskazuje na niepełne pokrycie kosztów własnych czynników produkcji. Pomimo tego gospodarstwa te spośród analizowanych gospodarstw poniosły w latach 2010–2014 duże wydatki inwestycyjne 1 134 tys. zł, wyższe były tylko w gospodarstwach polowych o dużej skali produkcji (tab. 2), oznacza to, że są to gospodarstwa rozwojowe.

W pozostałych gospodarstwach wskaźnik konkurencyjności wynosił $1 < 2$, są to gospodarstwa zdolne do konkurencji. Parytet dochodowy A2 osiągnęły wszystkie gospodarstwa za wyjątkiem gospodarstw mlecznych o małej skali produkcji. Oznacza to, że potencjalna opłata pracy gospodarstw badanych w latach 2010–2014 była wyższa niż wynagrodzenie w gospodarce narodowej. Wraz ze wzrostem skali produkcji wzrastał stopień pokrycia kosztów pracy własnej, najwyższy wskaźnik A2 osiągnęły gospodarstwa polowe o dużej skali produkcji. W tych gospodarstwach dochód na jednostkę pracy własnej (FWU) był

12-krotnie wyższy niż wynagrodzenie w gospodarce narodowej (tab. 2).

O rozwoju gospodarstw decydują bieżące dochody, ale także wielkość nakładów inwestycyjnych, jakie ponoszą gospodarstwa na odtworzenie, powiększenie i unowocześnienie majątku trwałego. Wraz ze wzrostem skali produkcji wzrastała wielkość nakładów inwestycyjnych. Gospodarstwa o małej skali produkcji nastawione na produkcję mleka i chów trzody chlewnej miały w latach 2010–2014 inwestycje netto ujemne (gospodarstwa mleczne) lub na poziomie reprodukcji prostej (gospodarstwa trzodowe), są to gospodarstwa obszarowo najmniejsze (16 ha UR). Wyraźny wzrost nakładów inwestycyjnych był dopiero w gospodarstwach o dużej skali produkcji. Największe nakłady inwestycyjne poniosły gospodarstwa polowe i mieszane o dużej skali produkcji. Wielkość nakładów inwestycyjnych w latach 2010–2014 wyniosła w tych gospodarstwach ponad milion złotych. W gospodarstwach polowych o dużej skali produkcji przyrost

środków trwałych był największy (5,11%). Gospodarstwa mleczne i trzodowe o dużej skali produkcji były obszarowo zbliżone, jednak gospodarstwa mleczne zrealizowały w latach 2010–2014 inwestycje netto o wartości 425 tys. zł, tj. o 71% więcej niż gospodarstwa trzodowe. Na podstawie tych dwóch grup gospodarstw widać, że dopiero 30-hektarowe gospodarstwo stwarza możliwości rozwoju – dodatni dochód z zarządzania i przyrost majątku.

Wnioski

Potencjał produkcyjny badanych gospodarstwach był zróżnicowany. Zróżnicowanie było tym większe, im większa była skala produkcji. Szczególnie duże zróżnicowanie potencjału występowało w gospodarstwach polowych i mieszanych o dużej skali produkcji, były to gospodarstwa obszarowo największe. Najmniejsze zróżnicowanie potencjału występowało w gospodarstwach trzodowych i mlecznych.

Wraz ze wzrostem skali produkcji, zwiększał się stopień wyspecjalizowania gospodarstw, szczególnie dotyczy to gospodarstw polowych o średniej i dużej skali produkcji. Udział produkcji roślinnej w produkcji ogółem w tych gospodarstwach wynosił ponad 90%.

Koszty ogółem na 100 zł produkcji były najmniejsze w gospodarstwach mlecznych i wykazywały tendencję malejącą wraz ze wzrostem skali. Największe koszty natomiast były w gospodarstwach z produkcją mieszaną o dużej skali. Wyniosły one w badanym okresie 103,67 zł na 100 zł produkcji. Gospodarstwa te użytkowały 415 ha gruntów i utrzymywały 167,6 LU bydła i 203,3 LU trzody chlewnej. Tak duża produkcja zwierzęca wymagała zatrudnienia około 15 pracowników, co wiązało się z wysokimi kosztami pracy najmniej – 19,72 zł/100 zł produkcji.

Wzrost skali produkcji skutkowało lepszym wykorzystaniem ziemi, pracy i majątku trwałego.

Tabela 2. Konkurencyjność gospodarstw w zależności od skali produkcji

Wyszczególnienie	J.m.	Skala produkcji		
		mała	średnia	duża
Gospodarstwa polowe				
Dochód z zarządzania	zł/gosp.	13 141	72 236	274 722
Wskaźnik konkurencyjności	krotność	1,22	1,74	2,43
Parytet dochodowy A2	%	177,28	378,20	1 195,41
Wskaźnik przyrostu środków trwałych	%	0,56	3,18	5,11
Inwestycje netto w latach 2010–2014	zł/gosp.	54 269	453 105	1 381 703
Gospodarstwa trzodowe				
Dochód z zarządzania	zł/gosp.	-5 783	32 848	83 531
Wskaźnik konkurencyjności	krotność	0,89	1,43	1,66
Parytet dochodowy A2	%	100,63	212,23	404,20
Wskaźnik przyrostu środków trwałych	%	0,70	0,75	2,15
Inwestycje netto w latach 2010–2014	zł/gosp.	4215	45 538	248 346
Gospodarstwa mleczne				
Dochód z zarządzania	zł/gosp.	-2528	27 774	126 891
Wskaźnik konkurencyjności	krotność	1,00	1,40	2,18
Parytet dochodowy A2	%	88,05	182,71	391,80
Wskaźnik przyrostu środków trwałych	%	-0,67	3,24	3,97
Inwestycje netto w latach 2010–2014	zł/gosp.	-20 382	185 984	425 198
Gospodarstwa mieszane				
Dochód z zarządzania	zł/gosp.	7 121	51 470	-5 735
Wskaźnik konkurencyjności	krotność	1,16	1,68	0,98
Parytet dochodowy A2	%	134,20	277,06	828,20
Wskaźnik przyrostu środków trwałych	%	0,72	2,26	3,71
Inwestycje netto w latach 2010–2014	zł/gosp.	33 189	238 527	1 134 309

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Polski FADN

Wydajność pracy za wyjątkiem gospodarstw z produkcją mieszaną była ponad 3-krotnie większa (3,4–3,6) w gospodarstwach o dużej skali produkcji w stosunku do gospodarstw o małej skali. Również produktywność ziemi wzrosła wraz ze wzrostem skali produkcji. W gospodarstwach trzodowych i mlecznych o dużej skali produkcja była 1,7 raza większa niż w gospodarstwach o małej skali. Z kolei w gospodarstwach mieszanych ten wzrost był mniejszy (1,2 raza), a w gospodarstwach polowych wraz ze wzrostem skali produkcji nie następowała poprawa wykorzystania ziemi. Produktywność majątku trwałego była największa w gospodarstwach mieszanych o dużej skali produkcji (2,3 raza). W gospodarstwach polowych, trzodowych i mlecznych o dużej skali produktywność majątku trwałego była w stosunku do gospodarstw o małej skali większa 1,4–1,6 raza. Częstkowe wskaźniki produktywności ziemi, pracy i majątku trwałego wskazują na znaczną poprawę efektywności gospodarstw wraz ze wzrostem skali produkcji.

We wszystkich gospodarstwach wraz ze wzrostem skali produkcji następował wzrost dochodów. Największe różnicowanie dochodów było w gospodarstwach polowych i

mieszanych o dużej skali produkcji. Gospodarstwa polowe o dużej skali, osiągnęły najwyższy dochód. Natomiast gospodarstwa mieszane o dużej skali, obszarowo największe miały o 37% niższy dochód. Podstawowa przyczyna niskich dochodów w tych gospodarstwach (mających najwięcej cech przedsiębiorstwa) i osiągniętych tylko dzięki dopłatom bezpośrednim wynika z niedostosowania organizacji produkcji do potencjału produkcyjnego oraz wysokich kosztów zewnętrznych czynników produkcji.

Ujemny dochód z zarządzania uzyskały gospodarstwa trzodowe i mleczne o małej skali produkcji i największe obszarowo gospodarstwa mieszane. Z kolei wskaźnik konkurencyjności $Wk = > 2$ osiągnęły gospodarstwa mleczne i roślinne o dużej skali produkcji, gospodarstwa te można uznać za konkurencyjne. W gospodarstwach mieszanych o dużej skali, wskaźnik konkurencyjności wynosił 0,98 i wskazuje na niepełne pokrycie kosztów własnych czynników produkcji. W gospodarstwach o średniej skali produkcji niezależnie od kierunku produkcji, wskaźnik konkurencyjności wynosił $1 = < 2$ są to gospodarstwa zdolne do konkurencji. Również do tej grupy gospodarstw należą gospodarstwa o małej skali produkcji specjalizujące się w produkcji roślinnej i gospodarstwa mieszane.

Dr Roman Sass
Fot. L. Piechocki, J. Domiński
Kujawsko-Pomorski Ośrodek
Doradztwa Rolniczego

REKLAMA

SZYBKI, TANI I PROSTY
Kredyt dla Rolników

- ✓ do 220 tys. zł
- ✓ na dowolny cel
- ✓ bez zabezpieczeń majątkowych i poręczycieli
- ✓ niskie raty
- ✓ okres kredytowania do 12 lat

OBSŁUGUJEMY TEREN CAŁEGO KRAJU

tel. 509 375 412 **BDK**
www.btf.pl Bankowi Doradcy Kredytowi